

SEMMANARI CONSTITUCIONAL, POLITIC Y MERCANTIL

DE MALLORCA.

del Disátte 23 de Dezembre de 1820.

CONSTITUCIÓ ESPAÑOLA.

Art. 5. — Son Españòls

En primer lloc, tots los homens libres nads y avozindads en los dominis d' España, y los seus fills.

En segon, los estranjers qui hajen lograd de las Corts carta de Naturaleza.

En tercer, los qui no tenint aquesta carta, tenen però deu anys de vezindad guañada segons la Lley en qualsevòl Pòbble de la Monarquia

Y en quart lloc, los libertos desde qu' adquirexen la llibertad en l' España.

La carta ó despaxos de Naturaleza donerán las Corts sensa restriccions ni gastos, sino ab molta generozidad y franqueza, á los estranjers qui segons l' article 20 de la Constitució vengan á mudarsé dins l' España per estabblir en ella un comèrs ó fàbricas utils. Nozaltres per mil motius (qui serian lleugeros d' explicar) tenim molta falta de pobblació industrioza: qui pòs en moviment los fruits y demés produccions de qu' abunda el nòstro país: qui don perfecció á las nòstras fàbricas y manufactúras: qui col·lòc á l' España al entrefi de las Potèncias comerciantes y qui mos mostr d' aprofitar lo que veim y no mirám, y de que ferian llepadits moltras altras Nacions.

No necesitan de aquets despaxos los qui ha deu anys que són dins l' España, pois per adquirir vezindad y ser tinguds per Españòls deu anys de termin: requirexen las Lleis de los estranjers qui venen á cóntes de no tornarsen.

Tampòc necesitan d' aquets despaxos los libertos, es dir, los qui son estads esclaus, pois ja son Españòls luego que surten de l' esclavitud. Disposició justa de la nòstra Constitució, y en tot

conforme á las máximas benignas y amorosas de la Religión cristiana. El pòbre'selau se considera-sensa páre ni mára, y el dia que-lógrá la llibertad es com el primer d'el seu naxament. La Pátria acodex en el seu dezempáro, y per mèdi de la Constitució li oferex asilo, li dóna consòl, y enternída y plena de compasió per la sua sòrt desgraciada, li axúga las llágrimas, li promet la sua protecció, y el cónte entre los seus fills. Ah! vénga, si, venga prònte un dia hermós, qui dissip las sombras de la barbaridad, qui destèrr l'esclavitud, y llef per á sempre de la nôstra vista aquest bórro y aquesta infamia de la raó humana! ¿Quin dret t'el hòme d'esclavizar al altre? ¿La semblansa d'el Omnipotent ha de ser tractada com un bruto animal? El tigre no se menja'l tigre, ni animal algun destruex á los de la sua espècia. Y el home dotad de discurs se val d'el matex per aumentar la sua crueldad. Ell se fa sòrt á las veus de l'humanidad afligida. Ell oprimex á los seus semblants sensa remordiment algun. La Constitució esterminará un costum tant bárbaro, y tant criminal á los uis de Deu y de los hòmens vertaderament despreocupads. En fin, los quatre punts que abraza aquest article están afiansads demunt la Religión, la raó, la política, y la nôstra conveniència.

El Cabrér de Lòfre, el Pastor de Solleric, y el Doctor Péro d' Alaró.

Cabrer.

Pastor, ja no'y ha páñi qui serf, d'ensá que mos govèrna aquest Señor nòu qui li diven Contuzió, tot es un bordell. Be's veritat que diven que mos ferá rics, però saps que cerca ell, femos la barbeta per enganxarnos, y en tenirmozí dedins, mos ferá quitár la pruna: còm tendrém las camas dins el brezzer, qui ja no'n podrém sortir, llevò mos donerà fum per los uis: en fin mos y cerca dur ab bõnas paraulas: ell mos lleva l'estañi d'el tebac y de la sal, y la mitad de la contribució, ¿y no veu ell que no-zaltres no som còm en Teléca, que no mos mamám el dit, que conexem las matas llentrisquéras, y que veim qu'exò no's sino esca demunt l'ham per agafarnos per la gáña, y llevò ferlamos pagar dobladas? ¿Quina casta d'homo deu ser? Uns diven qu'es gran gran com una pèrxa; y altres menut menut qui no fa ombre á la tèrra. Però fóre ronxas, sia gran sia manut que los hòmens no se mídan á cínas, y mes val un dit en el front q'una corterada á l'òrta: lo cèrt es qu'á ell li'n falta una cuyarada: es burro y foris. Ell á tots mos vòl fer iguals, míra si's un bòn tatá. ¿Qui

dirá que tu ni jo siem tant com el Rector, com el Bat-le y los d' el Ajuntament, ni com aquells Señors qui totòm los va berret en ma, y pèu enèra? Tu y jò esterém ben ennepads, tots dos bestám be d' alt l' escudellér, y nos heurán d' escassar un bòn tròs per igualarmos á los altres. També dóna llibertad á totòm: decòp estirém com un cunii dins la máta, ferém lo que voldréim, y anirém de las nôstras. Llevó no pòden pozar ningú dins la prezó qu' antes no li hajen pres sumaria. Per exó hey ha tants de lládrés, no hey ha res segú, y. . .

Pastor.

Cálle, calle que ya m' has fet sòn. Per amor de Deu no xèrras pus, que sensa jò voleró fer, no sia còza que m' arrebassas una bufatada qui 't fase pèrda el mon de vista, la pipa y el berret. Are voldría tenir el Doctó Pere d' Alaró qui 's un home qui sap molta lletra, per treuret l' aze d' el cap: veurías com no tòcas milòque, ni saps qu' et pescas, ni qu' et mejjencas. Però ja qu' ell no 's aquí asèute demunt aquesta preduscáda, y mentras acab aquest taló de calsa feré tot lo que podré per donarto entenent. Parlaré axí com sabré, puis no tenim obligació de sebren tot, y qui fa lo que pòd no 'stá obligat á mes.

Primerament aquest Señor nòu que dius qu' are mos govèrne, sápigas que no 's gran ni petit, ni máscle ni famella, ni res d' exó. Es un llibre molt garrid qui diu lo que cada qual ha de fer per enar á senendret, y còm ningú ha de voler que vaje tòrt, ningú ha de desijjar sino que se fase lo qu' aquest llibre mos enseña. Si mos lléva l' estañi de tabac y el de sal, y la mitad de la contribució, es perque aquest llibret mánda que los qui còbren hajen de donar cónte, y còm duguent el jòc net tot surt á llum, are basta la mitad de lo qu' antes pagávam per satisfer á totòm, esent axí qu' antes, res bastava.

Cabrer.

Ja m' agrada lo que dius; però no tornes fer amenasas de pegár bufetadas ni tòcs, perque de gat á gat no 'y ha sinos arpadas, y jò si acás no pararía mort. Los homens no se maneijan á puntadas de pèu (deya el nostro Vicari) y los pòbbles son lo matex q' un torrent qui corre, qui si se li pòze un parapeto, tot d' una s' atura; però l' aygua á pòc á pòc s' enbása, pren fòrsa, y per ultim romp, y tots sen ho du cap-avall. Are lo matex los pòbbles; si de front se pozan emberazos á la sua corrent, fan un pòc la torniòla, s' aplegan, y al cap derrer en surten en la seva: are axi matex també còm si á un torrent li van en bonas obrintli una síquia per allá ahont té mes yasant, l' aygo corre allá hont vòlen: á los pòbbles si se los va ab d' aigua los ferán fer l' uiaestre si importa.

Basta fins aquí: estic content de veure que't quedan las llistons que't donen, y per lo mateix ab més gust seguiré el cap de fil qu' havia pres. Sápigas, puis, que l'igualdad de que parla aquest llibret tan hermos qui li diven Constitució, perque constitueix la nostra unió y el nostre govèrn, es l'igualdad devant la Lley, es dir que la Lley es una mateixa per totó'n, de modo que tu y yo, y altres com nozaltres, y el Rector y el Bal-le y altres com ells, tots estám subjectes á la Lley, y si ells feyan mal, el pagarian lo mateix qu' el pagarian nozaltres si en feyam. El castic es igual per ells y per nozaltres, y exó's una part de l'igualdad. No perque un es ric ha de ser mes premiat q' un pòbre si aquest so merex y so guañe tant com aquell, puis el premi se dona segons el mèrit y no segons la persona; y exó'es una ltre part de l'igualdad. No perque un es ric ha de tenir més vòt q' un pòbre en elegir á los qui mos han de comandar; perque tant de dret te un pòbre á ser ben governad com un ric. En fin l'igualdad ha de ser legal com tenc dit, y havem d'honrar al Rector, al Vicari y demés Ministres de Deu, com á tals: al Bal-le y á tots lo demés que la Lley col·loca á un grau alt los havem de respectar perque la Lley lo manda, y ella no ordena res qui stiga mal dezad. L'igualdad no s'entén en que los homens hajan de ser tots d'una mida, ni qu' hajan d' escassar trósos d' uns y afajirlos á los altres. No tornas a dir semblant còza, que si s'escampa un pòc, ferán lulèya de tu, ó á lo menos et tendrán per máncó qu'en Sèin y qu'en Pere Pexet.

Sobre la llibertad; també l'has enfilada per la punta, puit ningú la té per obrar segons el seu caprixxo lo que tendrá gust y gana, sino per fer tot elló que la Lley no li prohibex; y tots deven obeir lo que la Lley manda.

Sobre no pozar ningú en la prezó qu' antes no li hajan pres sumaria, basta dirte qu' exó no fa qu' hey haje lladres y malfactors, puis la Constitució no apadrina los vicis y dezórdes, antes be confirma las Lleys cuantre los dolents y polisons. Ademés de que no's necessaria sumaria plena, basta que d' ella rezulten sospitas fórtas y veements, y despues qu' en parlá de robatorum no'y ha parvidad de matèria segons ultimament han decretat las Corts. Y sobre tot, trobaves tu ben fet q' un Bal-le ó un Jujje pogués xuxi engabiar á un dñs la prezó, y tenirley dias, mezos, y añis enters sensa dirli com va hermano, ó sinc sòus quatre lliuras? y com la derrera pusa li picava treurerlo sensa dirli solament, perque ley havia pozad? Tots los mal-factors, pronte no treuran el nas, los Ajuntaments establiran la policia, es dir

anirán alêrta per cumplir las obbligacions d' el seu càrrec ; se cuidarán per ezemple en temps d' olíva d' ahont l' han aguda aquets qui 'n venen y no tenen olivar seu ni arrendad : ferán captúra de los qui verdalejjan sensa pasapòrt , y axí sebrán las gatas pardas qui 's pasejjan per dins el seu terme : escudriñerán un de que viu , y de que no viu : estabblirán los hospicis y cazas de caridad , y axí arruxarán a tants de cattadors , vergóña , escándol y ruina de los pòbbles : aquests bergantells qui 's pasejjan , qui no afèrran sino allá hont pòden y qui ja tenen fòrsa per donaro á las camas si los tiòban ab la fusta en las mans ; aquests jóves malfaners qui duan un mal capellòt devant la cara , qui no s' afáytan per perexer veis , y se enbénan una cama , y fan el cox devant la gent , y derrera un ca de casa no los agafaría ; aquests veis qui van en b' un al-lotet , y donantli mal ezemple el fan vel-lar cuant ells allarguen l' ungleta ; aquestas veyas qui van acompañadas d' al-lotellòtas y son la pedra d' el escándol y de la perdició.

Los Ajuntaments girerán los uis en aquests carrers y camins , descuidads ha tant de temps , y reduits per los anteriors dezordes á un estad tant llastimós que nigué hey pòd pozar un pèu á senendret per estar atapids de padreñi y enberasos ; ni hey pod pasar en no ser en b' unas xangas , perque están cozits de fanc y enque-lladors : ells ferán teyar las sòcas y brancas qu' impedexen el pas franc á los carros y bístias , y á las que los qui van de camí ténen que fer rendibu per no pegar carebesatadas : ells pozerán rejjit en aquestas tavèrnas ahot se gasta en b' un istant lo que se guaña de sòl á sòl , y de hont surten los homens plens de suc y de malicia , se barayen . y pegan á los que tiòben per los carrers , umplen l' ayre de flastomías , van á caze seva , y en arribar , atúpen la dòna ó maltractan á la sua familia : ells pozerán la pròua demunt aquestas cazas de jòc qui aniquilan las majors fortunes , y reduexen á mizèria milenars de familias honradas : ells averiguarán qui s' aplega , y ahont , lo que se xerra , lo que se diu , y si 's possible lo que se pensa.

Cabrer.

Fins aquí ten ets desfet còm un canari ; però lo que has dit derre-rament no m' agrada un pel ; exò sería una policia de espionajje , y los Ajuntaments serían tots uns avorids , y prest arribariam á estar mes mals que los francezos ab la sua policia , qui segons he sentid dir los té 'pijjors qu' esclaus.

Pastor.

Are't podria respòndre ; però yatallá el Doctor Pére d' Aleró qui heu ferá millor que jò. Vamos , Doctor Pere , aquest es el Cabré de Lófre , y tartamusejja quant sent que los Ajuntaments han de

fer tot lo possible per sebrè 'l módo de pensar de los habitants del seu térme.

Doctor Pere.

Y llevô que cada mes han de donar part en el Govèrn de l' opinió del seu poble respectiv; no perque 'l Govèrn haje de castigar, y truy truy á la fôrsa vulga mudar los pensamientos de los homens, puis el módo de pensar no varia á sempentas, y qui lo vól fer axí pensant tocar en b' un dit el cêl; ey tóca ab la cóua. Una de las primeras atencions d' el Govèrn, es la de sebre de quina manera pensan los seus suddits, y el estad de l' opinió y esperit public de los pòbbles, no per castigar y tiranizar el pensament, sino per prenda las medidas saludabbles y prudents que las circunstancias demanen.

Puis axí côm un bôn Pare de familia observa el gèni, el caracter, y l' inclinació de los seus fills, per ezzaminar la sua vocació, no per ferlos caure en sacrificis forsats y dolorozos, ni per ferlos prenda un estad cuantre 'l seu gust, sino per proporcionarlos una vida alegre en quietud y felicidad: d' el matex módo el Govèrn paternal deu indagar côm se pensa, côm se parla, que se projètta y que se dezijja, per seguir el matex vent si 's bô; ó aplicar aquells mèdis qui vengan á llóc antes de que succeiesca còlca dezastre..... Policia, policia, no una policia degradada, tortuoza, vil anti-política, anti-cristiana, anti-social y tiránica, qui fa á los suddits balitres, ipócrits, y embusteros, y á los superiors, despotes, inumans, y cruêls: No una policia d' espionaje y acuzació qui pren gust en trobar reos y delictes: No una policia qui per hont se vuya dèxa sentir el pes cruêl de la sua ma terrible, y qui cual furia infernal sembra la desconfiansa en el seno de las familias; entre los encantadors hessizos de la amistad; entre los purs cariños de los espôzos y de las espôzas; entre el suave amor de los pares y de los fills; entre las dolsas be-rayas, y mes dolsas amistads de los amantes y estimadas.

La policia que se deu estabblir ha de ser vigilant, protectora y solícita, franca, amorosa, y geloza de la pau, amante de las virtuds públicas, d' el decoro y de la desència: una policia qui 'nspir confiansa y qui asegure en la nit á quants tengan precizió d' anar per los carrers y camins solitaris, qui guard de lladres aduc las pórtas de las cazas, qui don ocupació á tanta gent ocioza y corrompuda, á tantas jovas dissolutas qui provocant la decència, sacrifican tantas víctimas en la fiôr de la juven-tud, qui no pèrda de vista las cazas de jôc tant perjudicials, y las tavèrns, qui diferencii los vertaders de los falsos pòbres, los malalts y beidats, de los qui catten baix de l' escuza de ma-

laltas finjidas, y qui pòs la atenció demunt axam d' al-
 lôts y al-lôtas qui apedregant tauládas, y incomodant la gent,
 gástan el temps qu' heurien de emplear en aprende la doctrina
 cristiana ó algun ofici. Aquests y altres semblants deven ser los
 conatos de los qui comandan, y responsabbles son á Deu y á
 los homens de las suas faltas y omisions. La Diputació Provin-
 cial, el Gefe politic han dorat las dispozicions qui han tengud
 llòc; alguns Ajuntaments las han pozadas en planta, ¿los altres
 qu' esperen? ¿Aguardaán á pozari remey quant no 'n y heurá; ó
 quant no 'n y haje altre qu' el castic y la severidad? Que perven-
 tura no 's mes acertad evitar los delictes que castigarlos? ó per
 millor dir ¿no 's millor el consej qu' el remey? ¿No seria un dol-
 lor que per ser masa bõns, no s' atacás el mal en el seu origen,
 y que s' encarnás á pòc á pòc y que los precis teyar, per cu-
 rarló? Se dirá que no se pòd encarcelá á ningú en no trobarlo
 en lo naufrax..... Policia policia, y que comèns per aquests xerra-
 dors y estrafularis.

Pastor.

Doctor Pere, no s' enfad, menjem y béguem. vatallá la mia
 pastora que mos du berenar, pa blanc y bõna cara, formajje
 tènre, figas secas y aygua d' aquesta fonteta; y dexem fer el mon.

Cabrer.

Si, be diu el pastor; perque 'l mon es un bigalòt, qui aferra qui pòt.

Article comunicad.

Señor Editor d' el Semmenari Constitucional, Politic y Mer-
 cantil de Mallórca, tenga la bondad d' inclòure en el séu periòdic
 la siguent fábula traduida d' un llibre que Vosté té, y qui 's con-
 fráre prenga candéla.

Salíci solía tocár
 el fabiòl tot lo día
 el bestiár qui 'l sentía
 no pensava en pasturar,
 millor sería trencár
 l' instrument en en Salíci,
 que si cauza perjudici
 per cauzar utilidad
 la millór habilidad
 en llòc de virtud es vici.

Es de Vosté sempre Señor Editor=Un Ciutedá amic seu, que
 si 'l tengués pròp li daría una bezada en pasics.

	li. ^s so. ^s d. ^s	li. ^s so. ^s d. ^s	li. ^s so. ^s d. ^s
Xexa, la barcella.	19	18	17
Blat gros.	17	17	16
Blat manut.	16	16	15
Blat forastér.	17		4
Ordí.	7 6	6 8	6 4
Sivada.	5	4 4	3 10
Favas grosas, l' almut.	2 2	2 2	1 10
Favas petites.	2	1 10	1 8
Favas forasteras.			
Mongetas blancas.	4 6	3 8	4 4
Mongetas negras.	4		3
Siurons.	4 2	3 8	4
Fazols.	3 8	3 4	3 4
Guixas.	2 2	2	1 8
Mellas, la quartera.	2 15	2 10	
Besó, lo quintá.	10 10	9 10	
Garrovas.	14 6	18	
Formajje.	10	11 13 4	13
Llana.	14 10	16	13 10
Llí.			
Llí forastér.	55	60	
Cañom.	16	17	16
Páya.	8	7	
Sucre blanc, la lliura.	4 4	5 4	
Sucre terciat.	3 6	4	4
Arrós.	1 4	1 5	1 4
Safrá del país, l' unsa.	18		
Oli vell, cortá.	1 5		1 5
Oli novell.	1 2	1 1 6	1 2 6
Aigordent anisada, el cortí.	4	4	
Olivas, l' almut.	2	1 6	1 8
Tosinos de past, la arrova.	3	2 8	2 10
Tosinos d' aglá.	2 10	1 18	
Carbó d' auzina.	4 2		
Carbó de mata.	2 8		
Moltó, la lliura.	8 6	8	7
Bou.	7		
Carn comuna.	6	5	4 6

IMPRESA DE FELIP GUASP.